

Sergey Vonsovich, Vitaliy Nechitaylo, Gennady Vonsovich

**The Department of Political Science and Sociology is the
brainchild of a new state policy in the days of independent
Ukraine**

Retrospective analysis of the genesis and development of the Department of Political Science and Sociology as a structural subdivision of the University for 2003 - 2017 in the context of the intellectual development of political science and education in Ukraine was carried out. The chronology of the main milestones of the department is monitored. Particular attention is paid to the research of the intellectual potential of the department. The perspective tasks of the chair are singled out in the conditions of the systemic crisis of education in Ukraine.

Keywords: *political science, politics, political education, human capital, crisis.*

Одержано 18 квітня 2018 року

УДК 378.093.5:/01.1:378.4(477.43-21)

**А.В. Найчук, С.О. Ганаба,
Т.В. Сулятицька, В.Н. Рокачук**

**Кафедра філософських дисциплін в системі гуманітарної
освіти Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка**

Суттєву роль у реалізації місії університетської освіти відіграє філософія, яка здатна допомогти людині оволодіти мистецтвом мислення і мистецтвом життя, релевантного вимогам часу й потребам суспільства. Метою статті є дослідження становлення кафедри філософських дисциплін в контексті історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Історія кафедри починається з часу відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету в 1918 році, заснованого на європейських традиціях, де філософія, логіка, етика та інші дисципліни вивчались обов'язково.

Однак у 20-ті – 30-ті роки ХХ століття, в силу ідеологічних запитів, закладені традиції філософських курсів були поступово втрачені з утворенням Інституту соціального виховання створюється як самостійна і кафедра діалектичного матеріалізму, яка у 1939 р. була перейменована у кафедру марксизму-ленінізму. Остання об'єднувала довгі роки викладачів суспільно-економічних дисциплін і проіснувала в інституті аж до середини 70-х років ХХ століття.

Утворення незалежної української держави прискорило процес реформування вищої освіти. Кафедрою було здійснено переформатизацію своєї науково-навчальної роботи. Враховуючи напрями, спеціальності підготовки студентів на факультетах, викладачами кафедри розробляються навчальні та навчально-методичні програми з курсів: основи ведення соціального діалогу, філософські основи науки і сучасного журналісткознавства, філософські основи науки із соціальних комунікацій, філософія психології; екологічна етика, евристика; чинники успішного працевлаштування за фахом, філософія глобальних проблем сучасності. Розширюється наукова робота зі студентами. На кафедрі постійно діють наукові гуртки «Практична філософія», «Мультиверсум». Поглиблюється робота з закордонними та українськими науковими спілками та університетами.

Ключові слова: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра, наука, соціально-економічні дисципліни, університет, філософія.

Виникнення в добу Середньовіччя університетів відкрило нову сторінку в інтелектуальному житті людини і суспільства. Вже на початковому етапі свого існування ці заклади стали осередками освіченості, середовищем отримання нових знань, плекання людського розуму та душі тощо. Вони набули розвитку як установи, «де концентруються наука і знання, здобувають істину й передають її іншим, де знаходить собі притулок культура та творчість гуманістичного, вільнодумного штибу» [1, с. 284]. Університети постають особливим соціокультурним феноменом, своєрідною духовною субстанцією суспільного життя. Йдеться про особливу суспільну місію цих закладів освіти. Вона полягає у тому, що університети не лише надають знання з певної професійної діяльності, а є потужним науковим середовищем, де здійснюється низка відкриттів та технічних новацій, поширюються передові знання й практичний досвід, здійснюється підготовка інтелектуальної еліти

суспільства. Їх особлива суспільна місія полягає також у сприянні розвитку особистості, яка здатна дискутувати, полемізувати, критично сприймати й інтерпретувати інформаційний ресурс у контексті запитів й потреб епохи тощо. Виховання високоінтелектуальної особистості, яка вільна від догм, стереотипних думок й упереджень та прагне саморозвитку й самореалізації, передбачає збереження й примноження духовних цінностей. Університети є тією «духовною силою», яка, за твердженням Х. Ортеги-і-Гассета, формує інтелектуальну культуру людини, забезпечуючи здатність її орієнтуватися у соціальному хаосі. У своїй лекції «Місія університету» іспанський філософ визначає основну функцію університету – формування культури. На його думку, «дуже важливо відновити в університеті навчання культурі, системі життєво важливих уявлень, яке досягло наше століття [2].

Загалом, університети за своєю природою є поліфункціональними, такими що поєднують професійну, навчальну, дослідницьку, сервісну, культурну, гуманістичну функції. У цьому сенсі покликання університетів бачиться невід’ємним від ідеї певної трансцендентної єдності духу, науки і культури властивої цьому світу. Суттєву роль у реалізації місії університетської освіти відіграє філософія. Власне ця царина є «мистецтвом пізнання у свободі через творчість ідей» [3, с. 235], яка здатна допомогти людині оволодіти мистецтвом мислення і мистецтвом життя, релевантного вимогам часу й потребам суспільства. Як теоретична форма світогляду вона пов’язана із виявленням смислів та цінностей, які не локалізуються у практиках повсякденності, не обмежуються вузько прагматичними запитамі, а «утворюють глибинні універсальні підвалини і наскрізну вертикаль людяності і людяності світу» [3, с. 239]. Тому, не випадково університети розвивалися під егідою філософії як особливого типу духовного осягнення світу. Вона була засадничою дисципліною у європейських університетах, слугуючи своєрідним «містком» у синтезі теорії та досвіду, культури, знань, духовності тощо. Саме філософія здатна прищеплювати людині здатність до універсального осмислення світу у його минулих, сучасних та майбутніх формах, до самостійного навчання й самовдосконалення упродовж усього життя. Тому не дивно, що історія кафедри, що називається тепер кафедрою філософських дисциплін, дійсно починається з часу відкриття Кам’янець-Подільського університету, заснованого на європейських традиціях, де філософія, логіка, етика та інші дисципліни вивчалися обов’язково. Необхідність існування кафедри філософії була зумовлена також організацією історико-філологічного і, особливо, богословського факультетів. Останній передбачав богословсько-

філософське відділення, де читались ґрунтовні курси християнської етики, логіки, історії стародавньої, середньовічної, нової і новітньої філософії, спецкурс філософії та психології релігій і апологетики християнських релігій.

Слід зазначити, що університет функціонував й розвивався у доволі складних умовах (історія навчального закладу почала свій відлік в умовах гетьманського режиму 17 серпня 1918 р., коли гетьман України П. Скоропадський підписав Закон про заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету) [9, с. 12-16]. Ректор І. Огієнко докладав значних зусиль у справі розбудови цього освітнього закладу. Зокрема, проводилася велика й кропітка робота спрямована на забезпечення університету кадровими ресурсами. У серпні – жовтні 1918 р. С. Балей, Ю. Гіряк, І. Крип'якевич, В. Кучера і М. Чайковський були призначені на посади приват-доцентів різних кафедр (філософії, хімії, історії України, чистої математики і фізики) [4]. Утім, через воєнно-політичну ситуацію С. Балей, як і багато інших, до виконання своїх обов'язків так і не приступили [5]. В університеті плідно працював приват-доцент М. М. Васильківський, обраний на посаду професора по кафедрі філософії (1919 рік).

Філософія викладалася переважно на історичному відділенні та на богословському факультеті. Філософські курси в навчальних семестрах 1918-1920 років, де вони були поставлені, читались з урахуванням новітніх досягнень наукової думки. Про це свідчать рекомендована студентам література, підручники авторів європейського рівня, а також випадково збереженні в архіві підготовчі записи одного з викладачів (на жаль, без підпису) під назвою: «Біля джерел теорії пізнання. З приводу аргументів Зенона проти руху» [6]. На багатьох сторінках зошита дається аналіз аргументів вчених різних галузей знання щодо відомих апорій Зенона відносно руху, включаючи і положення молодого британського філософа Б. Рассела в книзі, виданій в Англії на початку ХХ століття.

В 1920 році в Кам'янці виходить у світ праця викладача університету, відомого вченого – історика П. Клепатського про Г.Сковороду під назвою «Український мандрівний філософ», із досить ґрунтовною характеристикою світогляду українського мислителя ХVIII століття. В силу різних причин, насамперед ідеологічних, закладені традиції філософських курсів були поступово втрачені в 20-ті – 30-ті роки ХХ століття, коли відбувалися численні реорганізації вищої і середньої школи в країні. В ці роки, незалежно від форми об'єднань викладачів, читались для студентів курси діалектичного матеріалізму (марксизму), ленінізму, логіки, радянського будівництва

тощо. У списках штатних працівників Інституту Народної освіти за 1929 рік зустрічаємо як викладача філософії Ю. А. Кондрацького, знаного більше як філолога, який, однак, закінчив у 1910 році філософський факультет Львівського університету із спеціалізацією філологія і філософія.

З утворенням Інституту соціального виховання, поряд з іншими десятима кафедрами створюється як самостійна і кафедра діалектичного матеріалізму. Її очолив професор В. І. Четвериков, він же ректор вузу [8, с. 25]. До складу кафедри входили асистенти С. О. Федорук та Д. С. Щигель. Останній створив та вів гурток філософії для студентів. Як відомо, професор В. І. Четвериков при всій його благонадійності та значних організаторських здібностях був ув'язнений у 1933 році і репресований. Кафедра під згаданою назвою проіснувала аж до 1938/1939 навчального року, коли по всій країні, а в нашому вузі з відкриттям Учительського інституту (1939 рік), була замінена кафедрою марксизму-ленінізму. Остання об'єднавала довгі роки викладачів суспільно-економічних дисциплін. Дана кафедра проіснувала в інституті аж до середини 70-х років ХХ століття.

З відновленням роботи Державного учительського інституту в 1944 році першими викладачами кафедри марксизму-ленінізму були М. Ф. Лисенко, Г. М. Ветрова, до них з часом приєднуються С. П. Бондур та І. В. Тимець. Останній завідував кафедрою у перші повоєнні роки та певний час виконував обов'язки проректора з навчальної та наукової роботи.

Повернення українського суспільства до реалій мирного життя, відбудова народного господарства, поліпшення життєвого рівня населення сприяло розвитку освіти. У регіоні будуються нові заклади освіти, збільшується попит на учительські кадри, що закономірно зумовило зростання кількості студентів та викладацького складу. У 1947 році з призначенням директора інституту І. С. Зеленюка модернізується наукова й методична робота. Як результат зростає навчально-методичний потенціал та наукові досягнення викладачів кафедри. Так, за 1946-1951 роки наукові дослідження викладачів дають певні результати. К. В. Макаренко, В. Д. Демиденко успішно захищають дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. У цей період на кафедрі також працюють І. П. Лебедев, М. Г. Поготовко, М. Ф. Лисенко. Більшість з них – історики за базовою освітою. В ці ж роки на кафедрі і в вузі проходять, інсценовані зверху, дискусії навколо підручника Г. Ф. Александрова «Історія західноєвропейської філософії», обговорюються проблеми мовознавства у зв'язку із виходом праць академіка М. Марра, ведеться

«боротьба» проти перекручень у галузі мистецтва, згаданих у відомих Постановах ЦК ВКП(б) щодо журналів «Звезда» і «Ленинград», а також окремих кінофільмів та музичних творів.

Початок і середина 50-х років ХХ століття характерні для кафедри тим, що її склад поповнюється викладачами з філософською освітою. Завідувачем кафедри працює Д. М. Цимбалюк. Разом із ним ведуть заняття І. П. Лебедев, Л. С. Бондарев, В. М. Калашник та початківці асистенти В. М. Голев, А. А. Грицюк, Є. Ф. Дробноход, М. М. Землінська, К. С. Константинов, В. Г. Кулаєв, А. А. Рибаків. У 1955 році Л. С. Бондарев захищає дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. У цей час закінчують філософський факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка К. С. Константинов (1951 р.), А. А. Грицюк (1953 р.). Завідувачем кабінетом при кафедрі упродовж значної кількості років працював учасник Другої Світової війни В. П. Анцут.

Наприкінці п'ятдесятих на кафедру приходять І. А. Мотенко, Ф. А. Петляк. Обов'язки завідувача кафедри виконує кандидат історичних наук, доцент М. Д. Березовчук, у 1960 році приймається на роботу О. М. Жук, І. Й. Козак. З 1962 року на кафедрі працює М. М. Роженко, випускник фізико-математичного факультету, після навчання в аспірантурі успішно захищає кандидатську, а згодом докторську дисертацію, пізніше – професор одного із київських вузів. У серпні 1963 року приступають до виконання обов'язків асистентів випускники історико-філософського факультету КДУ В. Й. Бондарчук та І. П. Юришинець. У вересні цього ж року розпочинає викладацьку діяльність А. Ф. Суровий, випускник історичного факультету Кам'янець-Подільського педагогічного інституту.

У ці ж роки захищає дисертацію на здобуття кандидата філософських наук В. М. Голев, проходить по конкурсу на посаду доцента кандидата філософських наук, доцент С. Д. Болотов. Завідувач кафедри М. Д. Березовчук після низки статей та публікацій монографічного дослідження отримує запрошення й переходить на викладацьку діяльність у один із київських вузів, де згодом здобуває ступінь доктора історичних наук та звання професора. Тому у грудні 1963 року завідувачем кафедрою обирається кандидат історичних наук, доцент О. Ф. Осетров. У наступному році приходять на роботу асистентами Є. М. Великий, О. С. Маруняк, В. Ф. Крижанівський.

Шістдесяті роки, характерні й тим, що викладачі кафедри і вузу починають працювати над колективними дослідженнями з питань історії партійної організації Хмельниччини та відомими пізніше нарисами з історії міст і сіл Хмельницької області. Примітним явищем

цих років стає активізація роботи товариства «Знання», що об'єднувало представників інтелектуальної праці різних галузей знання. В окремі роки представники кафедри, що були членами згаданого товариства, читали при численних аудиторіях в середньому до 40–60-ти лекцій на рік. Хрущовська «відлига» надала можливість, незважаючи на певні обмеження, розгорнути в країні досить послідовну критику «культу особи» Сталіна, лібералізувати частково суспільні науки. Однак у 1964 р. на пленумі ЦК КПРС першим секретарем ЦК КПРС обрали Л. Брежнєва. «Ера» Л. Брежнєва стала періодом застою, комуністична партія проголошувалася «керівною і спрямовуючою силою суспільства, ядром його політичної системи», хрущовські реформи були скасовані, посилювався ідеологічний тиск на науку та засоби масової інформації, що знайшло відображення й у дослідженнях кафедри.

Щодо роботи кафедри, то відбувається досить часта зміна кількісного і якісного складу, що базувалося на об'єктивних і суб'єктивних причинах. Водночас, слід віддати належне ректорату, який робив багато позитивного для її збереження і підтримку на належному рівні: покращував житлові умови, сприяв професійному зростанню, заохочував поїздки в наукові центри країни працівників кафедри. Результат для колективу цих років досить показовий: у 1965 році виходить в світ монографія А. А. Грицюка «На перешкоді прогресу» (Київ, 1965), по закінченню аспірантури успішно захищає кандидатську дисертацію Ю. Н.Скрипник (1966), стає кандидатом філософських наук К. С. Константинов, за конкурсом приймається на роботу доцент С. А. Чернушенко, а в 1967 році економіст, кандидат наук С. М. Давидчук та асистент В. О. Тітов. В березні цього ж року А. А. Грицюк захищає своє дисертаційне дослідження. Завідувач кафедрою доцент О. Ф. Осетров посилено працює над статтями й монографіями. У 1967 році в Москві виходить у світ його перша ґрунтовна робота «Радянський народ – революційному Китаю» а згодом у 1969 році у Києві друга «Сторінки пролетарської солідарності». У цей же час здається до друку колективне дослідження «Нариси історії Хмельницької партійної організації» та завершується написання історії міст і сіл. В 1968 році захищає кандидатську дисертацію викладач політекономії О. М. Жук, в інститут приходять А. П. Гавришук, Б. Л. Гончарук, а у наступному році колишній директор школи А. А. Цвяк.

Викладачі, завдячуючи історичному факультету, залучаються до вивчення історичного краєзнавства. Міцніють і стають традиційними зв'язки між вузами, йде посилений обмін досвідом навчальної та

наукової роботи. В інституті, зокрема, плідно діє Міжвузівський семінар з методології та методики наукових досліджень, що надає значну допомогу молодим науковцям. Загальна кількість співробітників кафедри залишається впродовж багатьох років у межах 16-19 чоловік. На черзі дня – її реорганізація, яку доведеться чекати ще довго.

У 1970 році раптово, на вершині розквіту духовних і фізичних сил, помирає О. Ф. Осетров, обов'язки завідуючого кафедрою починає виконувати К. С. Константинов, приступають до роботи асистенти Ю.І. Блажевич, О.С. Лівінський та В. П. Турівний, в 1971 році успішно захищає кандидатську дисертацію А. Ф. Суровий, виходять у світ нариси: «Історія міст і сіл УРСР. Хмельницька область» із статтями багатьох членів кафедри. В силу різних причин змінюють місце роботи кандидат економічних наук С. М. Давидчук, кандидат історичних наук М. В. Тимчук, кандидат історичних наук Ю. Н. Скрипник, асистенти В. В. Пехов, Б.С. Гончарук. Вакантні місця на кафедрі з 1972 року займають кандидат економічних наук І. С. Чайка, асистенти В.М. Гораш, А.К. Лубчинський. У 1972 році захищає кандидатську дисертацію І.Й. Козак, у 1973 році І.П. Юришинець, у 1974 році В.І. Кулаєв. Кількість співробітників кафедри зростає до 18 чоловік.

Нарешті, у 1975 році Наказом Міністерства освіти України від 14.08.1975 року кафедра марксизму-ленінізму, започаткована ще у 1939 році реорганізується у дві нові одиниці: кафедру історії КПРС і політичної економії та кафедру філософії і наукового комунізму. Останню очолює доцент К. С. Константинов. З цього часу, власне, кафедра стає філософською за змістом роботи, напрямками наукової діяльності, спільністю інтересів тощо. В 1976 році навчальне навантаження отримує голова профкому викладачів і співробітників інституту Г. І. Горобець, в 1978 році за конкурсом проходить кандидат історичних наук В.В. Нечитайло та кандидат філософських наук П. С. Зименко, асистент Л. Г. Мартинюк.

За 1976-1980 роки членами кафедри опубліковано наукових матеріалів загальним обсягом 36,7 друк. арк., зроблено біля 90 доповідей і повідомлень на 48 конференціях різного рівня, у тому числі, на 3 Всесоюзних, 10-ти республіканських і 8-ти міжвузівських. Особливо плідними вони були для доцента В. В. Нечитайла, який, зокрема, в співавторстві опублікував дві монографії, оприлюднили наслідки своїх наукових досліджень А. К. Лубчинський, В. П. Турівний, захистивши згодом кандидатські дисертації і отримавши вчені ступені кандидатів філософських наук – (1981 рік). У 1982-1985

рр. (без відриву від виробництва) навчається в аспірантурі О. О. Городецький і в 1986 році стає кандидат філософських наук. У наступних п'ять років (1981-1985) викладачами кафедри здійснено 49 публікацій загальним обсягом 42,9 друк. арк., в тому числі 15 брошур, 7 навчальних посібників, 9 статей. В навчальний процес досить успішно впроваджується проблемний метод ведення занять, формується відносно стабільний склад кафедри, яку з 1985 року очолив доцент В. В. Нечитайло. До її складу увійшли кандидати наук, доценти А. А. Грицюк, О. О. Городецький, І. Й. Козак, В. П. Турівний, К. С. Константинов, І. П. Юришинець, А. К. Лубчинський, викладачі Г. І. Горобець, В. М. Гораш, Є. М. Великий, В. Ф. Крижанівський, Л. Г. Мартинюк. Більша половина співробітників – з вченими ступенями і званнями, набутим досвідом педагогічної роботи.

Наприкінці 80-х років ХХ століття кафедру перейменовано у кафедру філософії і наукового соціалізму, згодом – в 1992 році – філософії і політології. Причини подібних метаморфоз загальновідомі: формування нової моделі спеціаліста, суспільно-політичні перетворення, що привели також до введення нового навчального предмета – політології. Доценти В. В. Нечитайло, В. П. Турівний, старший викладач Г. Б. Вонсович, О. О. Городецький, Є. М. Великий доклали багато зусиль для розробки відповідної навчальної програми, підготувались до проведення змістовних лекційних і семінарських занять. На жаль, у березні 1986 року помирає колишній завідувач кафедри, учасник Другої світової війни К. С. Константинов. В цей час активно включається в діяльність кафедри асистент Т. І. Лубніна. Вона визначається з тематикою своїх наукових досліджень у галузі сучасної методології науки.

Утворення незалежної української держави прискорило процес реформування вищої освіти, зміни і форми навчання. Відповідно до рішень Ради інституту провідні викладачі готують і починають читати на всіх факультетах спецкурси з українознавства: «З історії філософської думки в Україні» та «З історії політичних ідей в Україні». З вересня 1992 по вересень 1994 року доцент В. В. Нечитайло для завершення роботи над монографією переводиться на посаду провідного наукового співробітника. Копітка праця науковця завершується виданням цікавої за змістом монографії: «Українське селянство: Важкий шлях до волі» (Кам'янець-Подільський, 1985 рік).

Обов'язки завідуючого починає виконувати доцент І. П. Юришинець. В ці ж роки, у силу виробничої необхідності, здійснюється подальша реорганізація кафедри, яка за рішенням Ради

вузу та Наказу ректора від 31 серпня 1993 року трансформується в кафедру філософських дисциплін (викладачі політології переводяться на іншу кафедру). На виконання Наказу Міністерства освіти України у другому семестрі 1993/94 навчального року запроваджується нова навчальна дисципліна (загальною кількістю 80 годин) – соціологія. Щоб успішно виконати поставлене завдання, ректорат, кафедра надає творчі відпустки доценту А. А. Цвяку, старшому викладачу А. П. Гавришуку, кандидату філософських наук О. О. Городецькому. Як результат, поряд з курсами філософії, етики, естетики, логіки, релігієзнавства на достатньо високому методичному рівні, розпочинає читатися ігнорована за радянських часів, соціологія.

В 1994 році, після важкої хвороби, помирає ветеран кафедри доцент А. А. Грицюк. Економічна і суспільно-політична криза в країні гостро ставить на чергу питання збереження якісного складу викладачів, що не може, з тих же причин, гармонійно поєднуватись з процесом оновлення кадрів. Позитивні зрушення в політичному, духовному житті суспільства об'єктивно привели працівників кафедри до переоцінки цінностей у бік пріоритету загальнолюдських та національних, до зміни акцентів у формуванні світогляду майбутніх вчителів, відмови від класової та ідеологічної одномірності, до утвердження плюралістичних і демократичних засад у спілкуванні з аудиторією. На новій основі відроджується традиція співпраці кафедри з провідними вченими України. Зокрема, з відкриттям в інституті аспірантури при допомозі і підтримці докторів філософських наук, професорів Є. М. Причепія та М. М. Кисильова (м. Київ) організовано підготовку й складання кандидатського іспиту з філософії для здобувачів та аспірантів. З 1993 по 1997 рік зазначений іспит складало близько 130 чоловік.

Вірадім є й те, що за рішенням ради факультету фізичної культури, починаючи з 1993/94 навчального року, для випускників впроваджується державний іспит з філософії, що зумовило подальше вдосконалення змісту і форм її викладання (викладач В. Ф. Крижанівський), поглиблення професійного спрямування більшості розділів курсу, збільшення індивідуальної та консультаційної роботи із студентами-спортсменами, особливо тими, хто вчиться за індивідуальними графіком. У 1995 році на повну ставку доцента повертається кандидат філософських наук І. Й. Козак, що довгі роки працював у нашому вузі проректором із заочного навчання (1974-78 роки) а з 1978 по 1995 рік – проректором з навчальної роботи інституту.

У 90-ті роки ХХ століття на кафедрі працювали асистент В. Ф. Грабовський, доцент Ю. Б. Якубчик, канд. філолог. наук Л. С. Генералюк. Не можна не згадати і лаборантів кафедри, що надавали суттєву допомогу викладачам й студентам в організації навчального процесу. У 50-60-ті роки завідувачем кабінету працював В. П. Анцут, пізніше лаборантами працювали Н. Ю. Вержівська та М. М. Марчук. З 1980 року цю місію успішно виконує старший лаборант В. Ф. Гаврилук.

Наприкінці 90-х кафедра нараховувала понад 12 працівників. Серед них кандидати наук, доценти О. О. Городецький, А. К. Лубчинський, І. Й. Козак, А. А. Цвяк, І. П. Юришинець, обраний на посаду доцента А. П. Гавришук, викладачі В. М. Гораш, Г. І. Горобець, Є. М. Великий, Т. І. Лубніна, В. Ф. Крижанівський, Л. Г. Мартинюк. Більшість з них мають базову філософську освіту та значний педагогічний досвід. 1 вересня 1999 року на кафедру прийшли працювати випускниця історичного факультету, доктор філософських наук І. М. Предборська та асистент І. В. Донець.

У серпні 2001 року згідно конкурсу було обрано завідуючим кафедри кандидата філософських наук, доцента В. Н. Рокачука, науковця з усебічними інтересами, автора навчальних посібників «Філософія» (Кишинеу, 2001 р.), «Історія розвитку філософії з найдавніших часів до наших днів у короткому описі» (Кишинеу, 2001 р.) та інших, який очолював кафедру до 2012 року. 1 березня 2003 року кафедру було реорганізовано. Поряд із кафедрою філософських дисциплін стала функціонувати кафедра політології і соціології, яку очолив член кафедри, кандидат філософських наук, доцент О. О. Городецький.

Зі створення у 2002 році навчально-консультаційного центру Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету у м. Шепетівка, з метою підтримання стабільності навчального процесу, у 2004 році викладачем кафедри був запрошений випускник Київського державного університету, філософського факультету (1986 р.) І. Г. Матицин, який працював на кафедрі до закриття НКЦ у 2010 році. На кафедрі були створені належні умови викладачу І. В. Донцю для написання кандидатської дисертації, який під керівництвом доцента М. В. Бевза захистив кандидатську дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук у Інституті філософії НАН України, але за сімейними обставинами переїхав працювати у Луцький національний університет.

У березні 2003 року «Розпорядженням Кабінету Міністрів України за № 148-р» Кам'янець-Подільський державний педагогічний

університет реорганізовано в Кам'янець-Подільський державний університет, а в січні 2008 року Указом Президента України за № 44/2008 Кам'янець-Подільському державному університету надано статус національного. Відтак, перед кафедрою філософських дисциплін постали нові завдання щодо удосконалення чинних та створення нових навчальних програм з предметів філософського спрямування. Також було взято курс на оновлення кадрового потенціалу. За підтримки ректора університету О. М. Завальнюка до цільової аспірантури Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка, рекомендовано випускницю фізико-математичного факультету М. П. Плахтій та викладача кафедри С. О. Волковинського. У 2006 році були направлені до аспірантури на заочну форму навчання при Інституті вищої освіти АПН України, викладачі кафедри С. О. Ганаба та В. С. Дудченко. В результаті плідної наукової роботи аспіранти достроково захищають кандидатські дисертації. У 2008 році на спеціалізованій вченій раді Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка успішно захистила дисертацію на тему: «Логіка в Україні у другій половині XIX – на початку XX століття: напрями розвитку» на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю логіка, в аспірантурі Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка М. П. Плахтій. У 2009 році захищає кандидатську дисертацію на тему «Сучасна філософія природи в системі наукового знання», зі спеціальності «Філософія науки» С. О. Волковинський. На спеціалізованій вченій раді при Інституті вищої освіти АПН захищають кандидатські дисертації: у 2008 році В. С. Дудченко «Ненасильницький шлях соціокультурного розвитку, соціально-філософський аналіз» зі спеціальності «Соціальна філософія та філософія історії», у 2009 році С. О. Ганаба – «Інтерсуб'єктивний характер історичного знання в контексті модернізації історичної освіти» зі спеціальності «Філософія освіти». Відповідно, на основі дисертаційних досліджень виходять друком монографії: М. П. Плахтій «Логіка в Україні у другій половині XIX – на початку XX століття: напрями розвитку» (2009 р.), С. О. Ганаба «Історична освіта у методологічному фокусі інтерсуб'єктивності» (2010 р.), В. С. Дудченко «Ненасилля як духовний фактор соціокультурного розвитку людства: соціально – філософський аналіз» (2010р.). У 2007 році на кафедру прийшла випускниця Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка Т. В. Сулятицька, яка в 2012 році достроково закінчила та захистила кандидатську дисертацію на тему: «Міжкультурна взаємодія в інформаційному просторі: комунікативний аспект» на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук

за спеціальністю «Філософська антропология, філософія культури» на спеціалізованій вченій раді Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, за результатами дослідження у 2013 році виходить друком монографія.

Загалом, у перше десятиріччя XXI ст., кількісний і якісний склад кафедри значно зріс. Навчальний процес в університеті забезпечували 15 науково-педагогічних працівників кафедри. З них 11 штатних працівників: кандидати філософських наук, доценти В. Н. Рокачук, І. Й. Козак, І. П. Юришинець, А. К. Лубчинський, кандидати філософських наук М. П. Плахтій, С. О. Ганаба, В. С. Дудченко, С. О. Волковинський, викладачі Є. М. Великий, Т. В. Сулятицька, І. Г. Митицин; 4 сумісники: доктор філософських наук, професор І. М. Предборська, філософських наук, доценти М. В. Бевз, викладачі А. П. Гавришук, Л. І. Тимофіїшина.

Розширилося коло дисциплін, які забезпечувала кафедра. Поряд з традиційними філософськими дисциплінами філософія, риторика, культурологія, логіка, релігієзнавство, соціальна філософія, філософія історії, етика і естетика, запроваджуються нові: етикет і культура спілкування філософські проблеми людини.

Разом тим, після довгої продуктивної праці на ниві народного господарства, освіти, на заслужений відпочинок протягом 2011–2012 років виходять ветерани праці, доценти кафедри нагороджені державними відзнаками і нагородами І. П. Юришинець («Ветеран праці», 1984 р., «Відмінник народної освіти», 1986 р.), І. Й. Козак («За доблестный и самоотверженный труд в период Великой Отечественной войны», 1946 р., «Учаснику трудового фронту ХХХ років Перемоги», 1975 р., «Отличник просвещения СССР», 1979 р.), викладач Є. В. Великий («За трудовое отличие», 1958 р., «За доблестный труд», 1970 р.).

В листопаді 2012 року, після закінчення докторантури при Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, виконуючим обов'язки завідувача кафедри призначається кандидат філософських наук, доцент кафедри політології та соціології А. В. Найчук, який у 2013 році був обраний, на конкурсній основі, на посаду завідувача кафедри філософських дисциплін.

З прийняттям Закону України «Про вищу освіту» у липні 2014 року, значно розширилася академічна автономія вузів. Зокрема кожен заклад отримав право впроваджувати власні освітні та наукові програми [7, с. 3]. Як результат, з одного боку, розпочався процес розширення дисциплін професійного спрямування, з іншого, скорочення дисциплін загальної підготовки, що призвело до зміни

кадрового складу кафедри. У 2015 році після багатолітньої плідної праці на пенсію виходять А. К. Лубчинський, В. Н. Рокачук. Після закінчення докторантури до Кам'янець-Подільської філії ПВНЗ «Європейський університет» переходить В. С. Дудченко. Разом з тим, у 2015 році при Вченій раді Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова захищає докторську дисертацію на тему «Дидактика у контексті цивілізаційного переходу: філософсько-методологічне обґрунтування» С. О. Ганаба. Вчене звання доцента присвоєно Т. В. Сулятицькій, С. О. Ганабі. Відтак, з 2016 року кадровий склад кафедри нараховує 5 науково-педагогічних працівників: кандидат філософських наук, доцент А. В. Найчук, доктор філософських наук, доцент С. О. Ганаба, кандидат філософських наук, доцент М. П. Плахтій, кандидат філософських наук, доцент Т. В. Сулятицька (з квітня 2013 року заступник декана історичного факультету), кандидат філософських наук, старший викладач С. О. Волковинський.

Враховуючи зазначені тенденції, кафедрою, за сприяння ректора С. А. Копилова, було здійснено переформатизацію своєї науково-навчальної роботи.

По-перше, враховуючи напрями, спеціальності підготовки студентів на факультетах, викладачами кафедри розробляються навчальні та навчально-методичні програми з курсів: основи ведення соціального діалогу, філософські основи науки і сучасного журналістикознавства, філософські основи науки із соціальних комунікацій, філософія психології (С. О. Ганаба); екологічна етика, евристика (М. П. Плахтій); чинники успішного працевлаштування за фахом (Т. В. Сулятицька), філософія глобальних проблем сучасності (А. В. Найчук).

По-друге, розширюється наукова робота зі студентами. На кафедрі постійно діють наукові гуртки «Практична філософія» (керівник С. О. Волковинський), «Мультиверсум» (керівник М. П. Плахтій), учасниками яких є більше 50 студентів з різних факультетів. Результати наукових розвідок студентів друкуються у науковому журналі «Філософ – і – Я» (Свідectво про державну реєстрацію: Серія КВ № 20995-10795Р від 22.08.2014 р.).

По-третє, поглиблюється робота з закордонними та українськими науковими спілками та університетами. Так, С. О. Ганаба є членом Українського товариства філософії освіти, членом Товариства філософської педагогіки імені Б. Ф. Трентовського (Польща). С. О. Волковинський, згідно з угодою між Кам'янець-Подільським національним університетом імені Івана Огієнка (Україна) та

Гуманістично-Природничим Університетом імені Яна Кохановського в Кельце (Польща), приймає активну участь у реалізації спільного Міжнародного Інтеграційного проекту для студентів, магістрантів і аспірантів «Школа Відкритого Розуму». Членом наукової школи «Ноосоціогенез, самоорганізація, самореалізація соціальних систем», керівник професор В. П. Бех, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, є А. В. Найчук. За результатами роботи було видано, за редакцією В. П. Беха, дві колективних монографій: «Саморегуляція суспільного організму країни», «Громадські організації в дискурсі демократизації суспільства». У 2014 році був підписаний договір про співпрацю з Комратським державним університетом (Республіка Молдова).

По-четверте, зросло коло наукових проблем якими займаються викладачі кафедри. Філософією дидактики у контексті соціокультурних й дискурсивних практик займається С. О. Ганаба. Висновки дослідження знайшли своє відображення у монографіях: колективній «Філософсько-методологічні засади підвищення якості вищої освіти України: європейський вимір» та авторській «Філософія дидактики: контексти, стратегії, практики». Проблематика функціонування держави в історичних моделях розвитку, філософія історії є сферою наукових інтересів А. В. Найчука. Інституалізація класичної логіки в Україні на початку ХХ ст. є предметом дослідження М. П. Плахтій. Дослідження закономірності розвитку філософської думки в Україні займається Т. В. Сулятицька. Сферою наукових інтересів С. О. Волковинського виступає методологія наукового пізнання.

У контексті наукових досліджень кафедри проводяться й наукові конференції: «Валентин Фердинандович Асмус: особистість, вчений, мислитель (присвячено до 120-ї річниці від дня народження)», 2014 р.; «Філософська методологія в сучасній освіті (присвячена пам'яті Юришинця І. П.)», 2015 р.; «Сучасна філософія у практичних питаннях природничого і гуманітарного знання», 2016 р.; «Філософія – витвір думки (присвячена до 205-ї річниці з дня народження Сільвестра Гогоцького)», 2017 р.

Таким чином, кафедра філософських дисциплін завжди була у фарватері наукової, навчальної діяльності університету. Визначальним напрямом роботи залишається компетентний підхід в науково-навчальній діяльності, що сприятиме високому рівню якості освіти, підготовці спеціалістів з професійними навичками, конкурентоспроможними на ринку праці.

Список використаних джерел і літератури

1. Жижко Т. А. Місце та роль університету: нові підходи // Гілея [зб. наук. пр.] / [гол. ред. В. М. Вашкевич]. Київ, 2009. Вип. 29. С. 284-289.
2. Ортега-и-Гассет Х. Миссія університета. Мінськ: БГУ, 2005. 104 с.
3. Степаненко І. Людинотворчий потенціал філософії: стратегічні перспективи // Філософія освіти. 2017. № 1. С. 235-242.
4. Фаненштель Н. Науково-педагогічна діяльність Степана Балея на Поділлі // Духовні витoki Поділля: науковці в історії краю: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 23 березня 2015 р.). Хмельницький: ХГПА, 2015. С.117-120.
5. Фаненштель Н. В. Науково-педагогічна та громадсько-просвітницька діяльність Степана Балея (1885-1952 рр.) : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01. Хмельницький, 2016. 273 с.
6. Кам'янець-Подільський міський державний архів: ХОДА, Ф-582, оп. П, од. збер. 16 арк. 114-139.
7. Закон України «Про вищу освіту»: чинне законодавство станом на 9 вересня 2014 року (Відповідає офіц. текстові). Київ: Алерта, 2014. 96 с.
8. Завальнюк О. М., Комарніцький О. Б. Кам'янець-Подільський державний університет (1918-2005 рр.): Історичний нарис / [Видання 3-є, допрацьоване і доповнене]. Кам'янець-Подільський: «Абетка-НОВА», 2002. 172 с.
9. Кам'янець-Подільський державний університет: минулу і сьогодні / [Заг. редакція О. М. Завальнюка]. Кам'янець-Подільський: Оіом, 2003. 408 с.

**Anton Naychuk, Svetlana Ganaba,
Tatiana Suliatytska, Victor Rokachuk**

***Philosophical disciplines department in the humanitarian
education system of Kamianets-Podilskyi national Ivan
Ohienko university***

The emergence of universities in the Middle Ages opened a new page in the intellectual life of man and society. An important role in the implementation of the university's mission is played by a philosophy that can help a person master the art of thinking and the art of life, relevant to

the requirements of time and the needs of society. The purpose of the article is to research the formation of philosophical disciplines department in the context of the history of the Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohienko University.

The history of the department begins with the establishing of the Kamyanets-Podilskiy State Ukrainian University in 1918, based on European traditions, where philosophy, logic, ethics and other disciplines were studied indispensably.

However, in the 20's and 30's of the twentieth century, because of ideological requests, the traditions of philosophical courses were gradually lost. With the establishment of the Institute of Social Education, independently, department of dialectical materialism was created, which in 1939 was renamed into the department of Marxism-Leninism. The latter united the teachers of socio-economic disciplines for many years and lasted until the middle of the 70's of the twentieth century.

The formation of an independent Ukrainian state has accelerated the process of higher education reforming. The department re-reformed its scientific and educational work. Having taken into account the directions of the specialty of students' training at the faculties, professors of the department develop educational and teaching-methodical studying programs: the basis of social dialogue, the philosophical foundations of science and modern journalism, the philosophical foundations of science in social communication, the philosophy of psychology; ecological ethics, heuristics; factors of successful employment in the specialty, philosophy of contemporary global problems. Scientific work with students is also expanding. Scientific groups «Practical Philosophy», «Multiversum» are constantly functioning on the base of department. The department deepens cooperation with foreign and Ukrainian scientific unions and universities.

Key words: *Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohienko University, department, science, socio-economic disciplines, university, philosophy.*

Одержано 12 квітня 2018 року